

O CESTÁCH ČEŠTINY (VE ŠKOLE I MIMO NI)

About ways of Czech (in a school and out of it)

Patrik Mitter

Čechová, Marie *Cesty češtiny / O češtině mimo školu i ve škole/*. Praha: Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, 2025, 215 s., ISBN 978-80- 88018-72-8.

Aktuálně vydaná kniha *Cesty češtiny/o češtině mimo školu i ve škole/* prof. PhDr. Marie Čechové, DrSc., je v pořadí čtvrtou knihou v cyklu autorčiných knih s tematikou češtiny. Navazuje přitom na všechny předchozí, bezprostředně pak na třetí, vydanou rovněž v Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových (Čechová 2022). S přechozími knihami ji spojuje jejich podobná struktura – obsahuje část lingvistikou, didaktickou a část věnovanou některým osobnostem oboru, kapitolu nahrazující epilog a následně výběrové rejstříky – jmenný a věcný, české a anglické resumé. Použitá literatura a prameny se uvádějí opět na konci každé kapitoly zvlášť.

Největší část knihy představuje oddíl orientovaný na problematiku řeči a jazyka s přihlédnutím k jeho diachronním aspektům (*Jazyk, styl, komunikace*, s. 6–93). Jeho stěžejní část představuje aktuální tematika jazyka a řeči (viz s. 7–54).

Autorka se v tomto oddíle zabývá dynamikou některých jazykových jevů ve vztahu ke spisovnosti/nespisovnosti, stylové příznakovosti (včetně regionálního charakteru některých jazykových prostředků). Přibližuje frazémy jako lexikální jednotky řečové a jazykově konzervativní i dynamické a pomístní jména jako nositele historické paměti i orientátory v krajině. Právě zařazení regionální tematiky do vyučování českého jazyka může žákům a studentům přiblížit jazykové jevy, kterými jsou denně obkloповáni. Prostřednictvím jevů dialektologických (samozřejmě v oblastech, v nichž se tyto jevy vyskytují) a onomastických mohou žáci a studenti získat bližší vztah k jazykovému vyučování. Autorka se zde opírá o jevy jí důvěrně známé, totiž z jejího rodného Benešovska. Samostatná kapitola je pak věnována problematice prefixace a kompozice a jejich rozlišování s akcentem na vnímání některých konkrétních morfologických a slovtvorných jevů ve školské praxi.

Poslední část tohoto oddílu vychází z kritických reflexí některých (nej)novějších prací české, slovenské a polské lingvistiky a lingvodidaktiky. Autorka podrobuje objektivní analýze přínos popisu adnominálního genitivu v češtině a zabývá se aktuální problematikou míšení žánrů, stylů a diskurzů ve sféře internetové komunikace. Zdůrazňuje dále inspirativnost lingvodidaktických prací slovenských a polských pro

českou lingvodidaktiku; stejně tak i podnětnost didakticky orientované gramatiky češtiny jako jednoho z možných popisů gramatického systému pro účely výuky češtiny jako jazyka cizího. Při výkladu jazykových, komunikačních a lingvodidaktických přístupů a úvahách o nich kriticky reflektuje jak přístupy tradiční, tak i ty nové, resp. novátorské bez rozdílu.

Druhý oddíl knihy tvoří kapitoly zaměřené na vztah jazyka a jeho vyučování. Jeho nejzávažnějším pododdílem jsou zde pojednání o formování oboru didaktika jazyka a slohu, aktuální tematika procesu revize RVP, rovněž i kapitoly o Olympiádě v českém jazyce. Autorka se po právu nezdráhá upozornit i na ne příliš pozitivní roli Ministerstva školství ve vztahu k těmto procesům či některým jednotlivostem (viz pododdíl *Zřetele teoretické a praktické*, s. 95–114).

Druhý pododdíl *Řečová praxe a ožívání výuky* (s. 115–129) může být vhodným odborně-metodologickým námětem pro učitele češtiny v různých regionech České republiky. Součástí teoreticko-metodologické výbavy nejen současných, ale především budoucích učitelů češtiny a její naprostou nezbytností je totiž solidní úroveň jejich kompetence vyučovat češtinu také jako jazyk cizí. Lingvodidaktickými i lingvistickými aspekty této výuky se následně zabývá pododdíl *Cizinec ve vzdělávacím procesu* (s. 130–143).

Třetí oddíl s názvem *Kolegové a žáci* (s. 144–160) navazuje na podobně zaměřený oddíl v předchozích knihách, věnovaný osobnostem bohemistiky, lingvistiky a lingvodidaktiky. Tentokrát se autorka věnuje svým kolegům Jaroslavu Hubáčkovi a Viktoru Viktorovi a svým přímým i nepřímým žákům, Ludmile Zimové, Petru Nejedlému, Ivaně Vaňkové, slovakistce Ludmile Liptákové a oběma Václavům Pavlíčkům, a poctivě v nich reflektuje jejich přínos a zdůrazňuje výsledky bádání jednotlivých osobností pro vývoj uvedených oborů. Vyzdvihnout lze i zřetel ke čtenáři, který nepochází přímo z řad odborníků. Autorka tak v duchu podtitulu své knihy – *O češtině mimo školu i ve škole* – formuluje čtenářsky atraktivní názvy kapitol, srov. Jaroslav Hubáček – *Zpívající sociolektolog a učitel* (s. 166), *Výsledky „forenzního“ zkoumání tvorby Miloše Dokulila* (s. 80) aj.

V kap. *Místo epilogu* (s. 161–165) Marie Čechová formou rozhovoru zhodnocuje stručně svou šedesátiletou kariéru ženy-vědkyně. Zmiňuje přitom proměny postavení žen ve vědeckých a autorských kolektivech od 60. let 20. století dodnes a také proměny obsahu vědecké práce v tomto časovém období – to vše z pozice oboru a odbornosti, nikoli – jak je v současnosti ve společnosti a bohužel i ve vědě stále častější – z pozice genderu.

Předložená kniha prof. Marie Čechové představuje bezesporu další přínos pro současné lingvobohemistické a lingvodidaktické bádání. Předložená kniha, věrna svému názvu, ukazuje formou rozličných, delších i kratších statí, jak bohaté, pestré a mnohvrstevnaté byly cesty mnohých jazykových jevů v češtině, jakými cestami

se ubírala a ubírá výuka češtiny rodilých mluvčích i cizinců a jak se o tyto cesty zasloužily některé osobnosti oboru. Mnohé užitečné podněty a vědecké inspirace pro svou práci v ní naleznou současní i budoucí bohemisté.